

УДК 347.958

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

THE FEATURES OF REVIEW DECISIONS IN CONNECTION WITH THE NEW IDENTIFYING THE CIRCUMSTANCES

Василина Н.В.,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри правосуддя
юридичного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню питань, що пов'язані з реалізацією права суб'єкту цивільних процесуальних правовідносин на перегляд цивільної справи за нововиявленими обставинами та характеристиці особливостей такого перегляду в цивільному процесі. Водночас автором аналізуються питання забезпечення процесуальних гарантій на справедливий суд зокрема, апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

Ключові слова: нововиявлені обставини, нові обставини, цивільне судочинство, цивільний процес, позовне провадження, оскарження судових рішень.

Стаття посвячена освещению вопросов, связанных с реализацией субъектом гражданских процессуальных правоотношений права на пересмотр гражданского дела в связи с нововиявленными обстоятельствами, а также характеристике особенностей такого пересмотра в гражданском процессе. В статье автором также анализируются процессуальные гарантии на справедливый суд в том числе, апелляционное и кассационное обжалование судебных решений.

Ключевые слова: нововиявленные обстоятельства, новые обстоятельства, гражданское судопроизводство, гражданский процесс, исковое производство.

Article is devoted to issues, related to the implementation of the subject of civil procedural legal right to review the civil case in connection with the new identifying circumstances, as well as the characteristic features of such a review in the civil process. In the article the author also analyzes the procedural guarantees of a fair court, including the appeal and cassation court decisions.

Key words: new identifying circumstances, new circumstances, civil procedure, civil proceeding, lawsuit proceeding.

Висвітленню питань, що пов'язані з розглядом справ за нововиявленими обставинами, присвячені роботи Т. М. Лук'янчук, І. О. Ізарова, І. В. Бондар [1] У більшості досліджень увага науковців приділяється визначенню поняття нововиявлених обставин та умов перегляду за цих обставин, раніше ухвалених рішень.

Разом з цим особливої уваги потребують питання реалізації суб'єктом процесуальних правовідносин права на перегляд рішення за нововиявленими обставинами та їх процесуального відтворення в цивільному судочинстві, зважаючи, зокрема, на внесені до Цивільного процесуального кодексу України зміни.

Порядок перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами у цивільних справах регулюється главою 4 розділу V Цивільного процесуального кодексу України [2].

Внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства» від 20.12.2011 р. № 4176-VI зміни суттєво вплинули на порядок відкриття та розгляду справ за нововиявленими обставинами і викликали досить неоднозначне до них ставлення у першу чергу з боку практикуючих фахівців [3].

Зокрема для подання заяви про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами у зв'язку з істотними для справи обставинами, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи встановлено трирічний строк, визначено поря-

док та строки відкриття провадження за нововиявленими обставинами, змінено процедуру розгляду судом заяви про перегляд, встановлено можливість ухвалення судом за результатами розгляду заяви нового рішення, а також змінений порядок оскарження судового рішення, ухваленого за результатами провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.

У цій статті ми зупинимося на питаннях розгляду судом заяви про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами та відкриття провадження у справі, зважаючи на неоднозначність судової практики.

Відповідно до статті 364¹ Цивільного процесуального кодексу України отримавши заяву про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами в порядку, що передбачений статтею 11¹ цього кодексу, суддя зобов'язаний перевірити її відповідність вимогам статті 364 цього Кодексу і вирішити питання про відкриття провадження.

Важливим для відкриття провадження про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами є встановлення судом факту набрання законної сили судовим рішенням та судовим наказом, якими закінчено розгляд справи по суті. Крім того, слід зауважити, що за правилами статті 363 Цивільного процесуального кодексу України судові рішення переглядаються у зв'язку з нововиявленими обставинами судом, який ухвалив таке судове рішення але з урахуванням вимог статті 11¹ Цивільного процесуального кодексу України та частини п'ятої статті 21 цього ж кодексу, тобто *іншим складом суду*.

При цьому слід зазначити, що ухвала про відкриття провадження про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами підлягає оскарженню за загальними правилами цивільного судочинства, тобто, відповідно до статті 293 Цивільного процесуального кодексу України лише з питань недотримання підсудності. Відтак у нашому випадку оскарження такої ухвали суду можливе лише одночасно з рішенням суду по справі.

Зазначене положення цивільного процесуального законодавства розраховано виключно на безумовне його дотримання, а відтак і відсутні механізми негайного реагування на його порушення.

Зазначене у першу чергу має наслідком певну безпорадність осіб, які беруть участь у справі перед судом на цій стадії цивільного процесу. Розуміючи всю безглуздість такої ситуації сторона, яка заперечує такому незаконному відкриттю та слуханню справи позбавлена будь-яких реальних механізмів для зупинення провадження. Слід зауважити, що якщо суддею в порушення норм цивільного законодавства відкрито провадження у справі, то не слід сподіватися на те, що ним буде задоволений відвід (самовідвід) [4].

Відтак провадження відкрито та призначено до слухання. Одночасно за клопотанням сторін в порядку статті 133 Цивільного процесуального кодексу України, суддя має право вирішувати питання про забезпечення доказів. Виникає питання допустимості отриманих у такому порядку доказів.

Відповідно до статті 59 Цивільного процесуального кодексу України суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом. У свою чергу наприклад, призначення експертизи є способом забезпечення судом доказів. Згідно зі статтею 135 цього Кодексу питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи. Тобто встановлений законом порядок отримання доказів дотриманий.

При цьому результат розгляду заяви про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами не має значення для сторони, яка отримала у такий спосіб додатковий доказ своєї правової позиції для заперечення апеляційної скарги.

Статтею 303 Цивільного процесуального кодексу України встановлюється, що під час розгляду справи в апеляційному порядку суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції. Апеляційний суд досліджує докази, які судом першої інстанції були досліджені з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами. Постановою пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» зокрема, пунктом 14 зазначається, що за змістом пункту 6 частини третьої статті 295, частини другої статті 303 та пункту 1 частини першої статті 309 ЦПК апеляційний суд може встановлювати нові обставини, якщо *їх наявність підтверджується новими доказами, що мають значення для справи (з урахуванням положень про належність і допустимість доказів)*, які особа не мала можливості подати до суду першої інстанції з поважних причин, доведених нею, або які неправомірно не були цим судом прийняті та досліджені, або доказами, які судом першої інстанції досліджувались із порушенням встановленого порядку.

Цивільно-процесуальна форма використання доказів означає, що в якості засобів доказування можуть використовуватися джерела, передбачені Цивільним процесуальним кодексом України, а саме докази виявляються, збираються, фіксуються, досліджуються в порядку, встановленому законом, і складають систему взаємопов'язаних вимог від моменту виявлення доказів до їх оцінки. Отже, вважається, що у випадках, якщо фактичні дані не мають відповідної процесуальної форми (тобто не одержані за допомогою передбачених законом засобів доказування), вони не можуть бути використані як судові докази.

Якщо вирішувати питання можливості прийняття та дослідження апеляційним судом отриманих у такий спосіб доказів, то з формальної точки зору установлений законом порядок не порушений, а відтак у суду апеляційної інстанції відсутні підстави для визнання їх недопустимими.

Разом з тим відкриття провадження за нововиявленими обставинами відбулося з грубим порушенням цивільного процесуального законодавства, а відтак і призначення експертизи в цій справі не може визнаватися обґрунтованим та законним.

Традиційно вважається, що суд першої інстанції постановляє, зокрема, ухвали, спрямовані на виникнення, розвиток і припинення цивільних процесуальних правовідносин в суді першої інстанції та на створення належних умов для всебічного, повного й об'єктивного розгляду і вирішення справи. У свою чергу, забезпечення гарантій належного судочинства, пов'язаного з захистом прав та інтересів заінтересованих осіб та зміцнення законності під час провадження у цивільних справах, передбачено апеляційне оскарження та перевірка ухвал суду першої інстанції.

На думку окремих авторів, до «процедурних» ухвал відносяться ухвали, що не вирішують спору по суті, а спрямовані на вирішення поточних питань судового процесу (відкриття провадження з розгляду справи, відкладення розгляду справи тощо). Їх винесення саме по собі прав та інтересів сторін та інших учасників процесу не порушує, тому що зацікавлена особа в будь-якому випадку має право на оскарження остаточного рішення у справі, яке, власне, і вирішує спір по суті [5].

Вважаємо, що з такою позицією авторів не можна однозначно погодитися зважаючи на те, що апеляційне та касаційне оскарження таких ухвал можливе лише одночасно з вже прийнятим по справі рішенням, а відтак права сторін на законність та безпристрасність розгляду справи та ухвалення рішення однозначно порушуються. На нашу думку, механізм забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень не діє в режимі «реального часу» з огляду на досліджувані нами в цій статті, проблеми.

Крім того, як це і визначено статтею 129 Конституції України, головним об'єктом оскарження є саме рішення суду, а не ухвали, що приймалися під час судового розгляду, а відтак і оцінка в першу чергу надається саме законності та обґрунтованості ухваленого рішенням суду першої інстанції.

У розрізі нашого дослідження неоднозначне тлумачення можливе також і при застосуванні положень частини 2 статті 308 Цивільного процесуального кодексу України, згідно з якою, *не може бути скасоване правильне по суті і справедливе рішення суду з одних лише формальних міркувань*.

Судова практика на сьогодні також не дає нам можливості зробити однозначний висновок щодо незаконності судового рішення та недопустимості доказів,

отриманих у зв'язку з переглядом рішення за нововиявленими обставинами.

У свою чергу така невизначеність породжує механізми для зловживань своїми правами суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин.

Зважаючи на викладене, вважаємо, що ухвали суду, що можуть спричинити ухвалення незаконного рішення,

зокрема ухвала про відкриття провадження постановлена з порушенням положення статті 21 Цивільного процесуального кодексу України, мають бути включені до статті 293 Цивільного процесуального кодексу України як такі, що підлягають оскарженню окремо від рішення суду. Крім того, оскарження такої ухвали має зупиняти розгляд справи по суті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лук'янчук Т. М. Перегляд судових рішень у зв'язку з ново виявленими обставинами в цивільному судочинстві / Т. М. Лук'янчук // [Електронний ресурс]: Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/41544> ; Ізарова І. О. Поняття і ознаки нововиявлених обставин у цивільному процесі / І. О. Ізарова // Вісник Академії адвокатури України число. – 2011. – № 3 (22) – с. 57–61; Боднар І. В. Поняття нововиявлених обставин у цивільному процесі / І. В. Боднар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 83. – С. 80–82.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618–IV : Офіц. текст із змін. станом на 1 січня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40–42. – Ст. 492.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства» від 20 грудня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40–42. – Ст. 492.
4. Матеріали цивільних справ №№ 4с/533/23/2012; 2/237/430/2013; 2/533/1120/12. Архів Мар'їнського районного суду Донецької області за 2012 та 2013р.
5. Бочун О. В. Оскарження «процедурних» ухвал суду: дії судді / О. В. Бочун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yuricom.com/ua/analytical_information/?id=625.